

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

המדה ימים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ מִשְׁפָּטִים תשפ"ד

גם מערכת משפט יהודית, עכשיו!
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

הצדקה והמשפט הם שני הבריחים התיכונים (שהם אחד) של חייו הציבוריים של עם ישראל. מערכת משפט וקבלת תורה הם הביטחון להנהגת עם שלם בדרכו של אברהם אבינו - לשמור את דרך ה' ולעשות צדקה ומשפט (בראשית יח, יט). סביב הצדקה והמשפט סובב הציר של פרשיות יתרו ומשפטים. פרשת יתרו פותחת במינוי השופטים בעצת יתרו חותן משה, כהמשך ישיר למופיע בפרשת בשלח, לפני מתן תורה, "שם שם לו חק ומשפט ושם נטהו" (שם טו, כה). הסבירו חז"ל ובעקבותיהם רש"י: "במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, ... דינו", כלומר עקרונות משפטיים. את הסיפא: "שם נטהו", נפרש בדרכו של רבי יהושע במדרש ההלכה: "שם נשא לו גדולה" (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דְּוַיִּסַּע פרשה א). כלומר, עם ישראל כבר עלה ונתעלה לגדולה, עם התחלת העיסוק בכינון מערכת משפטית.

המשך פרשת יתרו עוסק במעמד הר סיני וקבלת עשרת הדיברות, שארבעים אחוז מהם עוסקים ישירות במערכת המשפט (לא תשא - שבועת שקר, לא תרצח, לא תגנוב, לא תענה ברעך עד שקר). מיד אחרי מעמד הר סיני מופיעה פרשת משפטים, שמפרטת את החוקים עליהם מבוססת המערכת: הזכות לחירות, הגבלת עבדות של גברים ומניעה מוחלטת של עבדות נשים, נזקי אדם, נזקי ממון, שומרים, הלוואות, איסור על עידוד עדות שקר, אתיקה משפטית, התרחקות משקר, הגנה על החלש ועוד (שמות, פרקים כא-כג, ט). אחר כך חוזרת התורה שוב אל מעמד הר סיני (פרק כד). מבנה משולב זה מוכיח כי אי אפשר להפריד בין הדברים. חיים תורניים משמעותיים מותנים במערכת משפטית המבוססת על צדק ומשפט - צדקה ודין - על פי תורת ישראל.

בתי דין המבוססים על עקרונות הצדקה והמשפט, בעלי יכולת אכיפה של פסקי הדין שלהם, הפכו להיות נדירים מאוד, ולרוב כלל לא היו ברי קיום במשך כאלפיים שנים. עם הקמת מדינת ישראל, גם חזונו של הרב הראשי של המדינה המתחדשת - הרב יצחק איזיק הרצוג, סבו של נשיא המדינה היום, התממש בצורה מאוד חלקית ובהגבלות שהלכו והתגברו עם השנים. עבודה רבה נותרה במציאת הדרך ההלכתית ליישום העקרונות התורניים, בשילוב מציאות של כלכלה ושוק שמתנהלים במדינה מודרנית, טכנולוגית, מדינה הקשורה לכלכלה העולמית בטבורה.

לפני הקמת רשת בתי הדין לממונות "ארץ חמדה גזית", נערכה עבודת מחקר הלכתית מעמיקה, בשיתוף גדולי הדור הקודם, כדי להבטיח מענה עכשווי ונכון להיום, לאתגר חשוב ויסודי זה.

דווקא חוק הבוררות הישראלי (והבינלאומי), פתח לנו דלת להצעת מערכת משפטית, המבוססת על הסכמת הצדדים לצדק יהודי, במדינה יהודית, דמוקרטית ועצמאית. שמירה על חוק הבוררות, שעקרונותיו תואמים במידה רבה את ההלכה, מאפשרים את אכיפת פסקי הדין על פי החוק בישראל וגם ברחבי העולם.

למעשה, על שני הצדדים לקבל על עצמם את סמכות בית הדין לממונות ולחתום על הסכם בוררות. לאחר מכן יכול בית הדין לקיים דיון, לשמוע עדים, ולבחון את הראיות. במקרה הצורך יוזמן גם מומחה שיגיש את חוות דעתו. על בסיס החומר שלפניו יפסוק בית הדין ויכריע במחלוקת. בחלק מבתי הדין (כגון, זה של "ארץ חמדה - גזית") קיימת אפשרות לערער על פסק הדין, עד לקבל פסק דין סופי. בסופו של התהליך ניתן לבצע הליך פשוט יחסית, ולגשת לאכיפת הפסק בעזרת ההוצאה לפועל ברשות האכיפה הממשלתית.

למעשה פשוט זה, של הסכמה להתדיינות, זוכים בעלי הדין להיות שותפים לחזון הנשגב: "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". הם מתחברים אל הבריח התיכון ומחזקים אותו.

במיוחד בימים אלה, נתפלל כי נזכה להתעלות גם בתחום הצדקה והמשפט, בד בבד עם המאבק להשמיד ולכלות את הרשע החמסי.

[\(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב\)](#)

לְעִילּוֹי זְשֵׁמַת

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	מר משה וסרצוג כ" בתשרי תשפ"א	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	הרב ד"ר גרי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב
ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב
בלהה בת ישראל מרמורש ז"ל א' מנחם אב תשפ"א	מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב אשר וגב' סוזן וסרטיל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט
מר אלישע בן רבקה וגב' שושנה בת שרה	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	גב' מירה קושיצקי נלבית כ"ב בסיוון תשפ"ג	גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St., Jerusalem

Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org WWW.ERETZHEMDAH.ORG

חמדת השבת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

סמיכות השבת והשביעית

(י) וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אֲרֶצְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ: (יא) וְהִשְׁבִּיעַת תְּשַׁמְטָנָה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמְּךָ וַיִּתְּרֶם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה
בֵּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ: (יב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וַיִּנְפֹּשׂ בֵּן אֶמְתֶּךָ וְהַגֵּר:
(שמות, משפטים, פרק כג, י-יד)

נעיין בשתי דרשות המופיעות במדרש ההלכה, מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי, שמתייחסות לסמיכות השמיטה לשבת בפרשתנו. בפשט הפסוקים כאן התורה מתייחסת לפן מסוים של השבת והשמיטה המגלה לנו קשר ביניהם. על השמיטה נאמר "ואכלו אבינוי עמך ויתרם תאכל חיית השדה", ועל השבת נאמר כאן "למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר". משמע ששתי המצוות קשורות לדאגה לאביון, לעבדים הכנענים ובני משפחותיהם, לגרים ולחיות. הקב"ה ברא את העולם ונתן אותו לנו, לעבדה ולשמרה. מטבע הדברים תיווצר היררכיה, בין האדם והחיות, בין העניים והעשירים, ובין העבד והאדון. ככלי מאזן הקב"ה נתן לנו את השבת והשמיטה, שיתנו להם פעם בשבוע (לא בכדי חז"ל קוראים לסבב של שבע שנים "שבועי") את ההזדמנות לאכול מהשדה שלא זכו להיות בעליו ולנוח את המנוחה מעבודתם הקשה. כמובן שמעשה זה ישפיע גם על הנפש שלנו, ותזכיר לנו שאיננו בעלי הבית על העולם, אלא הוא הופקד בידנו לעשות טוב. ואם אנו לא בעלי הבית, וגם העניים אינם בעלי הבית, מיהו בעל הבית? מי שברא את כל אלה ושבת ביום השביעי.

מתוך הבנה זו עולה שאלה מעניינת: האם צריכים לשמור שבת בשנה השביעית? השור והחמור אינם חורשים בשדות. האביונים אוכלים מכל הבא ליד. העבדים שברך כלל היו אלו שבפועל עבדו בשדות נחים ממלאכתם במשך השנה כולה. מבחינה זו אין כל כך צורך בשביתת השבת בשנת השבע.

במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (על הפסוק שלנו) מעלים את ההווה אמינא הזאת, ומכריעים שזו הסיבה שהשמיטה סמוכה למצוות השבת בפרשייה זו: לומר לך שאפילו בשנת השמיטה צריכים לשמור שבת.

במכילתא דרבי שמעון על פרשתנו מוסיפים רובד נוסף לסמיכות השבת לשמיטה. דורשים שם קל וחומר: מה שמיטה, שאינה חיוב מיתה, חייבים להוסיף עליה מחול על קודש, שבת, שאיסורה בכרת וסקילה, קל וחומר שיש להוסיף עליה מחול על קודש! על פניו יש כאן קל וחומר ראוי. השבת אכן חמורה מהשמיטה. מדוע יש צורך בסמיכות הפרשיות בכדי להסיק שכשם שיש חובה להוסיף מחול על קודש בשמיטה, יש חובה להוסיף מחול על קודש בשבת?

התבוננות במקור לתוספת שביעית עשויה לשפוך אור על כך.

במסכת ראש השנה (דף ט ע"א) הגמרא מבררת מניין שמוסיפים מחול על קודש. מובאים שם שני מקורות: א. "בחריש ובקציר תשבות" – אם מדובר על השמיטה, הרי יש מקורות אחרים לכך שאסור לעבד את הקרקע בשמיטה. אם כך, מדוע נאמר "בחריש ובקציר תשבות"? לרבות את החריש המכין לשביעית ואת הקציר שמגיע אחרי השביעית. ב. על יום הכיפורים נאמר "ועניתם את נפשותיכם בתשעה בחודש בערב", למרות שכידוע יום הכיפורים מצוין "בעשור לחודש". מדוע התשיעי לחודש מוזכר בכתוב? מכיוון שיש להוסיף מחול על קודש.

תוספת השביעית באה לידי ביטוי באיסור לחרוש לפני השביעית ולקצור אחריה. מדוע שלא נאמר גם את ההיפך – איסור לקצור לפני השביעית ואיסור לחרוש אחריה? מכיוון שאמירה בכיוון הזה אינה נכונה: התורה אוסרת לחרוש לפני השביעית כהכנה לשביעית, ולקצור אחריה את יבול השביעית. אך אין איסור לחרוש מיד בתום השביעית. יתרה מכך: יש מצווה לאכול את פירות השביעית. כיצד ניתן לאכול את פירות השביעית אם אסור לקצור אותם? התשובה היא שהתורה אינה מתכוונת שאסור לקצור את פירות השביעית, אלא שעלינו להתייחס אליהם בקדושה הראויה להם. הווה אומר: תוספת השביעית אינה אוסרת עלינו לעשות את המלאכות האסורות בשביעית. היא אוסרת עלינו להתכונן לשנה החקלאית של השמיטה ("בחריש"), ומטילה עלינו חובה להתייחס לקדושת יבול השביעית ("ובקציר"). אופי הציווי הוא יחס נכון לשנה השביעית מהבחינה החקלאית.

תוספת שבת, על פניה, שונה לחלוטין. תוספת שבת מחייבת אותנו להימנע ממלאכות השבת מעט לפני כניסת השבת ומעט אחרי יציאתה. אין הבחנה בין מלאכות "מכינות" (כמו החרישה בשביעית) או מלאכות שהן "תוצאה" (בדומה לקציר). אנו מקבלים על עצמנו את קדושת השבת, מכל בחינה שהיא. על פניה, אופי תוספת השבת שונה לחלוטין מהאופי של תוספת שביעית. יש הרבה מלאכות שמותר לעשות אפילו בשביעית עצמה (כמו לקטוף את יבול הששית שעודה על העצים אחרי כניסת השביעית), קל וחומר שאיננו מקבלים "תוספת שביעית" לפני השביעית בכל המלאכות, במקביל לשבת.

אם כך לכאורה יש לשאול את ההיפך: על פניו יש כאן שתי תוספות שונות לחלוטין. האם בכלל אפשר להסיק מאחת על השנייה? המדרש בא ללמד שאכן ניתן להסיק מהאחד על השני. ראשית מכוח סמיכות הפסוקים, ובמידה ונפקק בכוח הסמיכות מציינים שיש גם קל וחומר.

אבל עדיין נותר לנו לברר מאיזו בחינה תוספת השבת דומה לתוספת שביעית? נראה שהתשובה לכך טמונה בהיכרות שלנו עם השבת מפרשת בשלח. "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו". לכאורה אין קדושה ביום ששי. הוא יום חול לכל דבר. אמנם בסיומו יש להתחיל לשמור שבת, אך על פניו קודם לכן לא מוטלת על האדם אף חובה. אך מכאן אנו למדים שיש חובה להגיע לשבת מוכנים. המוכנות הזאת מתעצמת בעזרת תוספת השבת. הא כיצד? כבר ביום ששי (לפנות ערב) נתחיל לשמור שבת, ממילא השבת חייבת להיות מוכנה לנו עוד קודם לכן. ההכנה של יום הששי היא חלק משמירת השבת, וזה בא לידי ביטוי הן בהכנות שאנו עושים לשבת, והן בכך שביום ששי עצמו מתחילים לשמור שבת. כך תוספת השבת דומה לתוספת השביעית: התורה מטילה עלינו לא רק להימנע ממלאכה במשך השבת והשביעית, אלא גם להגיע אליהם מוכנים. אם נגיע מוכנים לימים הקדושים, נזכה וקדושתם תשפיע את אורם עלינו.

¹ אכן לפי חלק מהראשונים חובת התוספת בשמיטה היא מדאורייתא, ואילו בשבת חיובה מדרבנן. להרחבה על הנושא עיין בשיעור מורנו על הנושא.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב

טבת, תשע"ח

טיסת כהנים מעל גבי בית קברות

שאלה

האם מותר לכוהנים לטוס מעל גבי בית קברות?

תשובה

דברים רבים נכתבו על שאלה זו¹, יש אוסרים ויש מתירים. נפרט להלן את עיקרי² הצדדים להתיר³:

א. שיטת הראב"ד⁴ שכהנים בזמן הזה לא מוזהרים על טומאת מת.

ב. שיטת חלק מהראשונים שבבתי קברות הטומאה לא בוקעת ועולה עד לרקיע⁵.

ג. החשבת המטוס כאוהל⁶ החוצץ בפני הטומאה⁷.

ד. החשבת המטוס ככלי המוקף צמיד פתיל⁸ החוצץ בפני הטומאה⁹.

ה. ספק טומאה¹⁰ ברשות הרבים¹¹ – טהור¹².

וראו בהערה את טעמי האוסרים¹³. ולמעשה כיוון שרבו הצדדים להקל, יש להקל בדבר.

¹ ראו תחומין כרך כב עמודים 495–510 (מאמר המתיר ומאמר כנגד האוסר); מאמר מאת הרב דניאל וולף בספרו מנחה טהורה עמודים 275–299; שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימנים סב-סג (אמנם שם דן בכלי רכב ולא במטוס, אך הרבה מהדברים נכונים גם במטוס, ויש דברים שבהם מטוס קל יותר מרכב); חזון עובדיה אבלות חלק ב עמודים נ-נא בהוצאת מאור ישראל (אמנם שם דן בספק טס מעל קברים).

² ישנם צדדים נוספים בין להתיר ובין לאסור, אך התמקדנו בעיקריים ביותר.

³ יש לציין שההיתר מבוסס על צירוף כל צדדי ההיתר יחד, ולא על פי אחד הצדדים בפני עצמו.

⁴ השגות הראב"ד על הרמב"ם הלכות נזירות ה, טו, כפי שהבין בדבריו המשנה למלך הלכות אבלות ג, א.

⁵ רש"י, ראב"ד, רמב"ן ורשב"א – הובאה שיטתם בערוך השולחן יו"ד סימן שעב סעיף ג: "דכל שיש פותח טפח לא אמרינן בוקעת ועולה בשום מקום". וסביר להניח שברוב הקברים, כיוון שנהוג לבנות בתוכם 'תקרה' מעל המת, יש חלל טפח ובפרט לאחר זמן, כאשר הבשר מתכלה.

⁶ אוהל הנמצא מעל הטומאה חוצץ בפני הטומאה (משנה אהלות ח, א: "אלו מביאים וחוצצים... שהן עשויין אהלים"), כלומר שכל מה שמעל האוהל או בתוכו לא נטמא (פירוש המשנה לרמב"ם שם).

⁷ כדי להגדיר את המטוס כאוהל החוצץ בפני הטומאה יש לפתור שתי בעיות: א. אוהל זרוק; ב. אוהל המקבל טומאה.

לגבי הבעיה של אוהל זרוק (אוהל נייד שנחלקו התנאים [עירובין ל ע"ב] אם נקרא אוהל וחוצץ בפני הטומאה) הצינו המתירים כמה פתרונות:

א. הלכה כדעה אוהל זרוק שמה אוהל (רשב"א עבודת הקודש בית נתיבות שער ה, סימן טו, סעיף קה; ריא"ז בעירובין פרק ג, הלכה ב, סעיף ג; ור' יצחק אלחנן ספקטור (הובא בציץ אליעזר הני"ל) סמך על שיטתם כדי להגדיר אוהל זרוק כספק טומאה [יתבאר יותר לקמן]).

ב. יש אוסרים שגם הפוסקים שאוהל זרוק אינו אוהל זה רק מדרבנן (פני יהושע סוכה כא ע"א ד"ה בתוספות ד"ה ועל גביהן; שו"ת שבות יעקב חלק א סימן פי; וכן משמע במאירי עירובין ל ע"ב ד"ה כבר ביארנו).

ג. על פי חלק משיטות הראשונים, מטוס אינו בכלל אוהל זרוק (ראו בארוכה בתחומין הני"ל, וכן במנחה טהורה הני"ל).

ד. שיטת ר"ש (טהרות ד, ג ד"ה אם היתה) שדבר החולף מעל המת לא נטמא.

הבעיה השנייה בהגדרת המטוס כאוהל החוצץ בפני הטומאה היא ש"כל דבר שהוא מקבל טומאה – אינו חוצץ בפני הטומאה" (בבא בתרא יט ע"ב), והמטוס עשוי מתכת, שהיא חומר המקבל טומאה. גם כאן ישנם כמה פתרונות:

א. שיטת חלק מהראשונים (רמב"ם הלכות טומאת מת יג, ד; ר"ש ורא"ש על המשנה באהלות ח, א – הובאו בציץ אליעזר הני"ל) שאוהל אף שמקבל טומאה בכל זאת חוצץ בפני הטומאה.

ב. שיטת רש"י (ראש השנה טי ע"ב ד"ה וחכמים מטהרין) שרק המתכות המוזכרות בפרשת מטות ("אך את הזהב ואת הכסף את נחושת ואת הברזל את הבדיל ואת העופרת", במדבר לא, כב) מקבלות טומאה מדאורייתא, ואם כן, מטוס העשוי ברובו מאלומיניום (80% לפי משקל) אינו מקבל טומאה. כשיטת רש"י כתב הגר"א בהקדמתו לסדר טהרות (ד"ה הכלים), וכן פסק האגרות משה (יו"ד חלק ג סימן כב) לענין פטור כלי אלומיניום מטבילת כלים. כמו כן הזכיר האגרות משה סברא זו בתשובה נוספת (יו"ד חלק ב סימן קסד) לגבי דין הטומאה במטוס שיש מת בתוכו (אך שם נשאר בצי"ע).

את הטענה שעדיין יש חלקים במטוס שמקבלים טומאה דחו המתירים על פי המשנה בכלים (יא, ד) הקובעת שבכלים העשויים מתערובת של חומרים הולכים אחר הרוב, ולכן מטוס העשוי רובו מאלומיניום נדון כולו ככלי אלומיניום שאינו מקבל טומאה.

טענה נוספת שלחלק מהחלקים הקטנים (ברגים וכדומה) שמקבלים טומאה יש דין מעמיד, והרי "הכל הולך אחר המעמיד" (שבת טו ע"ב), דחו המתירים על פי תוסי' (שבת טו ע"ב ד"ה ורבי מאיר) המחלק בין מעמיד המגדיר את צורת הכלי (כגון עמודי הסולם, שבת ס ע"א) שבו הדין הוא ש"הכל הולך אחר המעמיד", לבין מעמיד שרק חיוני לתפקוד הכלי אך אינו מגדיר אותו (כגון סתימת נקב). הברגים אמנם חיוניים לתפקוד המטוס, אך ודאי אינם מגדירים את צורתו. נוסף לכך, גם האגרות משה (הני"ל) התעלם מטענת עמיד" בתשובתו, וכן האחרונים שדנו בנסייעת כהן ברכבת מעל לבית קברות (הובא בציץ אליעזר הני"ל) החשיבו את הרכבת ככלי עץ, למרות המסמרים והגלגלים.

ג. המטוסים החדישים עשויים ברובם מסיבי פחמן, ואם כן נחשבים ככלי גללים שאינם מקבלים טומאה.

⁸ "וכל כלי פתוח אין צמיד פתיל עליו טמא הוא" (במדבר ט, טו).

⁹ ישנם שני תנאים כדי שכלי יחצוץ בפני הטומאה מתורת צמיד פתיל: א. הכלי אינו מקבל טומאה מגבו (כלים י, א); ב. הכלי צריך להיות סגור ומרוח בחומר מתמרח הנחשב פתיל.

בתנאי הראשון עסקנו רבות בהערה 7. לענין התנאי השני, משמע מחלק מהראשונים (מהר"ם מרוטנבורג אהלות ט, א ד"ה כוורת שהיא; תוספות שבת צו ע"א ד"ה לענין) שצמיד פתיל הוא רק אמצעי ליצירת אטימה מוחלטת, ולכן נראה שדלתות המטוס יועילו לכך באותה מידה.

¹⁰ בנדון דידן המקרה מוגדר כספק לא מכורח המציאות (שהרי נתיב הטיסה עובר בוודאות מעל בית הקברות) אלא משום ספק בדין – ספק בפסיקת ההלכה הנובע מכל המחלוקות והספקות ההלכתיות שהובעו לעיל. כן פסק ר' יצחק אלחנן ספקטור (הובא בציץ אליעזר הני"ל) לענין נסיעת כהן ברכבת מעל לבית קברות, שכיוון שנחלקו הראשונים אם אוהל זרוק שמה אוהל או לא, הרי זה ספק טומאה ברשות הרבים וטהור.

כמו כן ניתן לצרף את הספק בדבר חזקת כהנים בזמן הזה (פתחי תשובה יו"ד סימן שכב ס"ק ג).

יש שרצו לצרף גם ספקות מציאותיים, כגון: אפשרות של סטייה קלה מנתיב הטיסה, אפשרות של טיסה מעל אזור בבית הקברות שעדיין לא נקברו שם מתים, שאז זה ממש ספק טומאה. אמנם יש לבדוק אם ספקות אלו עומדים במבחן המציאות.

¹¹ לגבי הגדרת מטוס כרשות הרבים – לדעת הר"ש (טהרות ו, ו ד"ה אי זו רה"ר) כל מקום שיש בו שלושה בני אדם הוא רשות הרבים, ואם כן ודאי שמתוס מוגדר כרשות הרבים. אולם לדעת הרמב"ם יש לעיין, שהרי בתחילת הלכות שאר אבות הטומאה (כ, א) השווה בין רשות הרבים לענין

טומאה לרשות הרבים לענין שבת, ולפי זה מטוס ייחשב רשות היחיד. אך אחר כך מפרט כמה יוצאים מן הכלל, שאף שלענין שבת נחשבים רשות היחיד, לענין טומאה נחשבים רשות הרבים (שם, ג), ואולי יש מקום לומר שגם מטוס נכלל בדבריו.
¹² על פי הצ"ח (ברכות יט ע"ב ד"ה רוב ארונות) "ספק טומאה ברשות הרבים – טהור" נכון גם לגבי איסור טומאת כהן.
¹³ מנחה טהורה הנ"ל.

נביא בקצרה את טענות האוסרים על כל אחד מצדדי ההיתר שהבאנו בגוף התשובה:
 א. דעת הראב"ד היא דעת יחיד.

ואפילו בדעת הראב"ד יש אומרים שזה רק לענין חיוב מלקות אבל האיסור עדיין קיים (פתחי תשובה יו"ד סימן שעב ס"ק ט).
 ב. רוב הראשונים סוברים שבקבר סתום הטומאה בוקעת ועולה אפילו אם יש חלל טפח.

יש שסוברים שאפילו לדעת רש"י וסיעתו עדיין קיים איסור דרבנן.
 לא ברור שבמציאות יש חלל טפח בקברים עקב פגעי זמן וטבע, וכן בעקבות מנהגי קבורה שונים שלא משאירים חלל טפח.
 ג. רוב הראשונים סוברים שאוהל זרוק אינו אוהל (רשימה ארוכה ניתן למצוא בתחומין הנ"ל עמוד 505 הערה 4). גם לפי הבנת הפני יהושע (הנ"ל) שלכל הדעות מדאורייתא אוהל זרוק נקרא אוהל, מדרבנן עדיין אינו אוהל.

על פי הבנת חלק מהראשונים, מטוס מוגדר כאוהל זרוק (ראו במנחה טהורה הנ"ל)
 על פי הבנת חלק מהראשונים, מטוס כלל לא נחשב כאוהל (ראו מאמר תחומין הנ"ל עמודים 505–506).

שיטת הרמב"ם היא (הקדמה לפירוש המשנה סדר טהרות ד"ה ודע כי שם כלים) שכל מתכת הניתכת מקבלת טומאה מדאורייתא ובכללם אלומיניום. וכן פסקו חלק מהאחרונים (שו"ת מנחת יצחק חלק ה סימן לב; חלק ח סימן סט; חשב האפוד חלק ג סימן ע) שלמעשה אלומיניום מקבל טומאה, וגם האגרות משה (הנ"ל) לא התיר לגמרי בענין מת במטוס, וכן כתב בספר טהרת הכהנים (עמוד קצה) בשם הרב דוד פיינשטיין, בנו של האגרות משה, ש"לא היה סומך אביו על סברא זו להקל למעשה, וכתב כן רק לפלפולא".

חלקים אחרים במטוס מקבלים טומאה לכל הדעות, וכיוון שהם הכרחיים לתפקוד המטוס הם מעמיד, ו"הכל הולך אחר המעמיד".

ד. ישנם שלושה חסרונות שבעקבותם המטוס לא יכול להציל מתורת צמיד פתיל: א. לא ברור שאפשר להגדיר את המטוס ככלי; ב. המטוס מורכב ממתכת המקבלת טומאה (ראו סעיף הקודם); ג. הגדרת פתיל היא מכסה הדבוק על ידי חומרים מסוימים המוזכרים במשנה (כלים י, ב), דבר שלא מתקיים במטוס.

ה. "ספק טומאה ברשות הרבים" מוגדר רק על ידי ספק במציאות, ולא על ידי ספק בדין.

המנחת חינוך (מצווה רסג אות יג ד"ה והנה לא אמנע) הסתפק אם הכלל "ספק טומאה ברשות הרבים – טהור" תקף גם באיסור טומאת כהן. לדעת פוסקים רבים (תחומין הנ"ל עמוד 509 הערה 14) הכלל של "ספק טומאה ברשות הרבים – טהור" לענין טומאת כהן נכון רק בדיעבד, כלומר אם כבר נטמא (לענין טהרה ושרפת טהרות), אבל לכתחילה אסור לכהן להיכנס למצב של ספק טומאה.

אין לצרף את הספק בדבר חזקת כהנים בזמן הזה כיוון שאין זה ספק בטומאה אלא ספק באיסור. כעין זה כתב ר' עקיבא איגר (מהדורה תניינא סימן יח), שאין לצרף את דעת הראב"ד שהובאה בסעיף א לספק טומאה ברשות הרבים.

נוסף לכך, האוסרים כתבו שאין לצרף את כל הדעות המקילות כסניפים להיתר, כיוון שאין די בכל דעה בפני עצמה להתיר, וזה כספק ספקא לחומרא, שוודאי שאין להקל על פיו.

המקורות ישלחו למעוניינים בנפרד. נא לפנות ל- info@eretzhemdah.org

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
 הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
 ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
 הרב זלמן נחמיה גולדברג
 הרב נחום אליעזר רבינוביץ
יועצים מדעיים:
 הרב פרוי אברהם שטינברג
 הרב פרוי דרור פיקסלר
 הרב פרוי נתן קלר

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:			
רות צפורה בת חנה משה בן רחל חוה ראנלה בת פיילא עובדיה בן אסתר מלכה ר' יצחק בן בריינדל גיטה נעם בן שלומית	טל שאול בן יפה הילל בן תמר שפרה ניר יצחק רפאל בן יפה הילה צפנת בת שרה טובה מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה אריה יצחק בן גאולה מרים	ניר רפאל בן רחל ברכה נטע בת מלכה רבקה בת שרה בלה ירחמיאל בן זלאטה רבקה חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	חנה בת אוריה פנינה ציפורה בת מרים דוד בן רחל מאירה בת אסתר אורי לאה בת חיה תמימה שמואל בן ברויה

לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלביע סיון תשע"ט	לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לעיין גב' לורין הופמן ז"ל	לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלביע ז' בתשרי תשע"ה	לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלביע כ"ד בחשוון תשע"ח
---	--	---------------------------------	---	---

לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הייך